

A názáreti Jézus

Tanulságos volt a televízióban nemrég sugárzott életműsorozat, amely *Franco Zeffirelli* filmjeit mutatta be. *A makrancos hölgy* és a méltán világsikerű *Romeo és Júlia* rendezőjének további opusai bizony leleplező erővel bírtak. *A Napfűér-Holdnővér* vallásos indíttatású, szépen fotografált képsorai itt-ott már érzélgősnek tűntek, *A bajnok* pedig jócskán túl van azon a határon, amely a giccset a művészetből elválasztja. Ennél már csak a *Végtelen szerelem* című álságos szentvelgés bizonyult irritálóbbnak.

Ezek után érthető, hogy szorongva ültem le megtekinteni az egykor, csonka életművét ismerve nagy mesternek sejtett olasz rendező rég várt filmjét, a csaknem másfél évtized után hazánkban is forgalmazott *A názáreti Jézust*. Alig tíz perc múltán már sajnálattal kellett konstatálnom, hogy balsejtelmeim beigazolódnak. Mária olyan ájult tekintettel, olyan természetellenes gesztusokkal, olyan hihetetlen primitív képi megfogalmazásban, olyan *csinált* lelkesültséggel kapja meg az angyali üdvöletet, hogy lopva körbe kellett pillantanom a teremben attól félvén, hogy még egy csepp áhítat, még egy pici szemgúvasztás, még egyszer a bevágott dicsfény — és menthetetlenül kiröhögik Istennek Szent Anyját.

S hátra volt még több mint négy óra! Négy komoly óra, az evangéliumok minden tamáságtételének aprólékos megjelenítésével, sőt, azok kiegészítésével.

Az embernek joggal támad az az érzése a filmet nézve, hogy a rendező túlon túl részletező. Hogy semmit kihagyni nem akar. Sőt, hogy az a számos történet is, amely *A názáreti Jézus* szüzességét képezi, oly részletességgel mutatattik be, hogy rendezőjét igazán nem érheti vád: bármit is önkényesen kihagyott volna, hogy az evangéliumok bármely ismertebb részletét mellőzné holmi dramaturgiai megfontolásból. Jézus csodáit olyan aprólékos jelenetépítés mondja el, hogy a gyanútlan nézőben az alaposság látszata felébred a vonatottság dacára is. Ám a látszat — meg az ájtatos rendező — csal.

Zeffirelli felfogását éppen az jellemzi, ami *kimaradt*. Csak néhány példa: hol van, kérem a *bőjtölés* a pusztaiban? hol a *kísértő Sátán*? *Mária Magdolna* miért oly vonzerő nélküli, kiélt alakja a népszerű szórakoztatóiparnak, melyet űz? miért oly kidolgozatlan, kurta Jézus *halálfelelme* ebben a minden mellékes momentumot oly mértékvesztett (képi) szószátyársággal előadó filmben? Azért,

mert Zeffirelli Jézusa a hibás színnyomású reprodukciók kifordult szemű daliája, a dicsfényben elolvadó giccs-alak, amely közönséges, szentimentális és bárgyú. *Ezt* a Jézust nem kísérti meg a Sátán: sem a testiség, sem a hatalom, sem a gazdagság. Ő aztán fenn van. Fönn, a falföldön. Úgy néz le ránk onnan, vagy az olcsó lenyomatról, a glória-plecsni alól, hupikék köpenyében, hogy az embernek még véletlenül se jusson eszébe, hogy Jézus is ember volt, éppen, mint én meg te, meg a boltos. S hogy ennek következtében bennünk is kell legyen valami Belőle. S számadással tartozunk arról a Közösről. Nemcsak lefekvés előtt két percig, amíg elhadarjuk az imádságot. És nemcsak a negédes tekintetű sablonfigurának, akinek köpenye alatt úgy világt szíve, mint egy benzinkút-neon. Egymásnak is.

No, ez nincs a Zeffirelli filmjében. Az Egymás. Az ember-Jézus. Így válik a történelem leghitelesebb tanúságtétele hazugsággá. Miképp a Törvény is hamis, amint belőle az Élet elillan. Amint kővé válik, holt anyaggá, bálványá — amint *kívül reked* az ember szívében, lelkén. A Törvény él — vagy nem törvény, hanem kő (ez a példázat el is hangzik ebben a „kőszert” filmben). Jézus él — vagy csak kő. A názáreti azonban nem ilyen. Nem kő. És nem is kocsonya.

Jól komponált, de üres, külsőséges életképeket kapunk. Több tucat szupersztár sem tudja a produkciót hitelessé tenni. Hiába Laurence Olivier, Anthony Quinn, Michael York, Ann Bancroft, Claudia Cardinale, Peter Ustinov meg a többi híresség, ha a szándék, az alkotói attitűd hamis.

És akkor még a pszichológia! Jézus jellemzése alig több, mint ami egy vidéki bonviván alakításától elvárható: mosolygósan, néhol homlokot ráncolva, a kivételesen katartikusnak szánt jelenetekben olykor még izzadva is: végigmozogja-mondja szerepét. Júdas ezzel szemben merő jóindulatból lesz árulóvá, Nikodémus valóságos tragédiát játszhat el az Emberfiához képest, Kajafás, Zerah vagy a názáreti rabbi mind-mind teret kapnak arra, hogy lélektani indítékaikat megjelenítsék. Jézus másképp van instruálva: neki csak tágranyílt özike-szemű, ellágyult pillantást szabad vetnie folyvást, lásd mint fenn (a fakeretben).

Zeffirelli elveszt minden mértéket. Jámor, ájtatos és magasztos akar lenni. És persze nagyszabású (egy kis kasszasiker azért nem árt, a Megváltó jó befektetés). Az ember kiszédül az utcára négy és fél óra után és — a la Hamvas — szükségét érzi, hogy valami súlyos gaztettet kövessen el. Ennyi „jó”-ságot nem lehet megemészteni. Főleg, ha hozzá nincs egy szemernyi személyesség sem. Mert válaszolni csak a megszólításra lehet a művészetben is. A dagályos és főleg felületes szónoklatra nem.

Tóth Péter Pál